

Відгук

офіційного опонента на дисертацію Конівої Юлії Вікторівни «Зародження та розвиток суходільних комунікацій на території Слобідської України у XVIII – на початку XIX ст.»,

поданої на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальності 07.00.01 – історія України

Розвиток транспортних комунікацій був одним з провідних чинників модернізаційних процесів в світі Нової та Новітньої доби. Тому його вивчення є важливим для кращого розуміння багатьох аспектів вітчизняного минулого, що зумовлює актуальність обраної Ю.В. Конівою теми. Важливим є те, що дисертаційне дослідження виконано зі застосуванням міждисциплінарних методів дослідження що є зараз одними з перспективних та пріоритетних в історіографії.

Для написання роботи Ю.В. Коніва використала широке коло наукової літератури різних років та історичних джерел. Серед останніх особливо слід відзначити архівні матеріали з фондів Національної бібліотеки Франції, Російського державного архіву стародавніх актів та Центрального державного історичного архіву в м. Києві. Структура роботи складається з трьох розділів і не викликає заперечень. Вступ має усі необхідні елементи. Хронологічні рамки роботи (стор.20) – від часу появи мережі суходільних комунікацій осілого населення в краї і до часу завершення формування цієї системи – заперечень не викликають. Так само як і визначені територіальні рамки (стор. 20 – 21), що охоплюють землі які у XVIII ст. складала Слобожанщину, хоч і частина з них (переважно колишній Острогозький полк) на сьогодні перебувають у складі Російської федерації.

У першому розділі подано аналіз історіографії та джерел. Тут слід відзначити цілком логічну побудову аналізу історіографії за тематичним принципом, а також належну увагу дослідниці до праць історично-технічного напрямку XIX – XX ст. (стор. 27 – 28, 32 – 36) без чого вивчення

проблематики її роботи було б неможливим. Також позитивом є ґрунтовний аналіз історіографічного доробку присвяченого вивченню шляхів кочових народів, в якому Ю.В. Коніва виокремлює три групи праць в залежності від тематики досліджень (стор. 28). Важливим є те, що в роботі вказано на зміни у дослідженнях історії шляхів сполучення в сучасній світовій історіографії, пов'язані з поширенням міждисциплінарних досліджень та залученням нових комп'ютерних методів пошуку та обробки інформації (стор. 38 – 39). В аналізі джерел належну увагу приділено запискам мандрівників, архівним джерелам (які цілком обґрунтовано розподілені дисертанткою на законодавчі й актові матеріали та ділову документацію), та особливо картографічним джерелам залученим дисертанткою з різних колекцій (стор. 41 – 46). Досить важливим є визначення Ю.В. Конівою методології свого дослідження у пункті 1.3., де, між іншим, викладено методи в сучасних міждисциплінарних дослідженнях, що були застосовані в роботі, використані дисертанткою методи історико-географічних досліджень й зазначено, що «Історію дорожніх комунікацій на території Слобідської України слід розглядати через міждисциплінарний науковий напрям – гуманітарну географію», з розкриттям змісту цього поняття (стор. 53).

У другому розділі дисертантка у параграфі 2.1. детально розглядає передумови виникнення мережі суходільних шляхів, з детальним аналізом географічних умов в регіоні та сусідніх землях з урахуванням їхніх змін внаслідок господарської діяльності населення (стор. 70). Детально досліджуючи стан та розташування річок в краї Ю.В. Коніва показала як вони визначали і маршрути, і густину мережі суходільних шляхів в різних районах Слобожанщини (стор. 72 – 74). У наступних параграфах дисертантка простежує як спосіб господарювання та умови життя кочовиків вплинули на формування «татарських шляхів» в краї, надаючи характеристик цих шляхів та їхньої відмінності від шляхів у звичному для наших сучасників розумінні (стор. 83). Досить ґрунтовно проведено дослідницею роботу щодо локалізації місць проходження татарських шляхів, цікавою є інформація про

використання деяких з них українськими чумаками(стор. 87). Також розглянута еволюція мережі шляхів зі заселенням краю землеробським українським населенням. З одного боку показано як лінії нових поселень Слобожанщини перекривали старі «татарські шляхи»(стор. 95), а з іншого як виникали нові шляхи пов'язані вже з господарською діяльністю осілого населення, які мали вже свої особливості, але подекуди збігалися зі шляхами татарськими (стор. 96, 99).

У третьому розділі розглянуто процеси модернізації дорожньої галузі в Європі, Російській імперії та відлуння їх на регіональному рівні (параграф 2.1). Тут дисертантка виявила добру обізнаність з багатьма технічними аспектами історії удосконалення дорожнього покриття. Російська державна політика в галузі шляхів сполучення розглянута як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Зокрема щодо визначення в краї «великих» та «столбових» доріг (стор. 122 – 125). Чимало уваги приділяється заходам владних органів, щодо влаштування та ремонту на шляхах мостів, гатей, шлагбаумів та ін.(параграф 2.3. стор. 135 – 142). Текст розділу вдало доповнюють таблиці щодо відстані шляхів між пунктами краю, вартості робіт на шляхах та ін. В параграфі 2.3. ґрунтовно досліджується виникнення та удосконалення в краї мережі поштових доріг (стор. 151 – 161) та розвитку мережі доріг торговельних. Зокрема розглянуто мережу доріг, що обслуговували ярмарки, а також і чумацьким шляхи (стор. 165 – 167). Важливим є те, що вказуючи на розвиток цих суходільних артерій Ю.В. Коніва визначала і фактори загальнодержавної та місцевої політики, що перешкоджали розвиткові вказаних галузей торгівлі.

Висновки дисертації є самостійними, ґрунтовними та досить конкретними. Зокрема робляться висновки: про трансформації в мережі доріг внаслідок колонізації краю осілим населенням та адміністративно-територіальних змін; про значне відставання техніки дорожнього будівництва в Слобожанщині від Західної Європи; про особливості дорожнього будівництва в краї, виходячи з його географічних та геологічних

особливостей; про головні напрямки державної щодо облаштування шляхів в краї та її наслідки.

Роботу вдало доповнюють додатки, що переважно містять світлини документів, зокрема, картографічні матеріали.

Дисертантці можна зробити деякі зауваження та побажання.

Так, на нашу думку, приділяючи велику увагу історико-географічним та історико-технічним дослідженням своїх попередників Ю.В.Коніва, менше звернула уваги на історико-економічні, економічні та економіко-географічні дослідження. Це зокрема стосується праці І.С. Аксакова («Исследования о торговли на украинских ярмарках» 1858 р.), в якій вивчалось функціонування українського «ярмаркового кола» (в дисертації воно згадано на стор. 163). Можливо варто було б більше використати й праці дослідників 1920-х рр. М.Є. Слабченка, О.П.Оглоблина, Г.Воблого, а також і Ф.Є. Петруня (в роботі згадано лише одну його статтю, хоча були й інші ближчі до тематики дослідження: «К вопросу об источниках «Большого Чертежа» 1924 р, «Мапа шляхів України першої половини ХІХ стол.: пояснювальні замітки» 1928 р та ін.). Також можливо варто було б залучити праці з історії чумацького промислу Н.І. Букатевича, І.С. Слабеєва та ін.

Говорячи про формування мережі шляхів, варто було б вказати як на цей процес впливала необхідність наявності таких важливих компонентів тодішньої дорожньої інфраструктури як водопої та місця випасу худоби. В дисертації згадано про це лише щодо пасовиськ кочовиків (на стор. 77 – 78), але ці фактори мали враховуватися і для мережі шляхів осілого населення. Також варто було б вказати чи мали можливість подорожуючи, протягом періоду, що розглядається, вільно і безкоштовно користуватися випасами худоби та водопоями (бо в інших регіонах України, зокрема, на Херсонщині, це було значною перешкодою для суходільних перевезень).

Говорячи про облаштування державними органами (за рахунок місцевих ресурсів) мережі поштових доріг, а також «столбових», «великих» доріг губернського та повітового значення, ватро було вказати якою мірою ці

дороги співпадали с торговельними. У висновках стверджується про таке співпадіння, але хотілося було побачити в тексті які дороги вказаних категорій, яким галузям торгівлі слугували. Також загалом варто було спробувати визначити якою мірою російська державна політика в галузі шляхів сполучення відповідала місцевим економічним інтересам Слобожанщини (вже в літературі ХІХ ст. висловлювалася точка зору, що в Російській імперії за рахунок місцевих бюджетів переважно утримувалися шляхи, необхідні для задоволення політичних та економічних інтересів метрополії, а не провінцій). Щодо торгових шляхів, можливо, слід було простежити як інтенсивність торговельних перевезень шляхами (особливо при транспортування, так званих, «важких товарів») впливало на їхній стан.

У додатках окрім світлин історичних документів та мап варто було подати схеми шляхів у краї протягом ХVІІІ – початку ХІХ ст. власної розробки.

Проте, вищезначені зауваження та побажання суттєво не впливають на загальну оцінку рецензованої роботи. Дисертація Ю.В. Конівої є оригінальним, самостійно виконаним комплексним дослідженням важливої та маловивченої в історичній літературі теми. Результати дисертації в сукупності вирішують важливу проблему в галузі історії України, рукопис оформлено за встановленими стандартними правилами. Основні положення та висновки дисертаційної роботи викладено в 31 публікації, з них 5 статей – у фахових наукових виданнях України, 1 стаття – в закордонному спеціальному періодичному виданні (Польща), а також 25 тез доповідей на наукових конференціях.

За науковим рівнем, новизною визначення теми та поставлених творчих завдань, обґрунтованістю положень і висновків, а також практичним значенням дисертаційна робота «Зародження та розвиток суходільних комунікацій на території Слобідської України у ХVІІІ – на початку ХІХ ст.» повністю відповідає вимогам п.10, п. 12, п. 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України

від 24 липня 2013 р. № 567 567 зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р. «Про затвердження порядку присудження наукових ступенів», а її автор, Юлія Вікторівна Коніва, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри історії України

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Гончарук Т.Г.

Підпис	Г.Г. Гончарук
Посада	член
ЗАВІРЯЮ:	
Проректор ОНУ імені І. І. Мечникова	Запорожчанко О. В.

